KERKENBELEIDSPLAN GEMEENTE BORNEM

2025

INHOUDSTAFEL

1. INLEIDING 4

1.1. Kerkenbeleidsplan 2018-2024 4

1.2. Actualisering kerkenbeleidsplan 2025-2032 4

1.3. Goedkeuring kerkenbeleidsplan 6

2. SITUERING KERKGEBOUWEN 7

3. FICHE PER KERKGEBOUW 9

3.1. Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Leodegarius 9

3.1.1. Beschrijving van de cultuurhistorische waarde 9

3.1.2. Architecturale mogelijkheden 11

3.1.3. Bouwfysische toestand 14

3.1.4. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving 14

3.1.5. Projectbureau herbestemming kerken 15

3.1.6. Overzicht van het actueel gebruik en de actuele functie 15

3.2. Abdijkerk Sint-Bernardus 16

3.2.1. Identificatie 16

3.2.2. Beschrijving van de cultuurhistorische waarde 17

3.2.3. Architecturale mogelijkheden 19

3.2.4. Bouwfysische toestand 22

3.2.5. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving 22

3.2.6. Beschrijving van het actueel gebruik en de actuele functie 23

3.3. Onze-Lieve-Vrouw ten Hemelopgenomen 24

3.3.1 Identificatie 24

3.3.2 Beschrijving van de cultuurhistorische waarde 25

3.3.3. Architecturale mogelijkheden 26

3.3.4. Bouwfysische toestand 28

3.3.5. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving 29

3.3.6. Beschrijving van het actueel gebruik en de actuele functie 30

3.4. Sint-Stefaan Hingene 31

3.4.1. Identificatie 31

3.4.2. Beschrijving van de cultuurhistorische waarde 32

3.4.3. Architecturale mogelijkheden 34

3.4.4. Bouwfysische toestand 35

3.4.5. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving 35

3.4.6. Beschrijving van het actueel gebruik en de actuele functie 36

3.5. Sint-Lambertus Eikevliet 37

3.5.1. Identificatie 37

3.5.2. Beschrijving van de cultuurhistorische waarde 38
3.5.3. Architecturale mogelijkheden 39
3.5.4. Bouwfysische toestand 41
3.5.5. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving 42
3.5.6. Beschrijving van het actueel gebruik en de actuele functie 42
4. NAAR EEN TOEKOMSTVISIE 43
4.1. Onderbouwde visie op het toekomstig gebruik en de toekomstige functie 43
4.2. Definities 43
4.3. Overzicht van het toekomstig gebruik van de kerken in Bornem 44
4.4. Pastorale toekomstvisie 45
4.5. BESLUIT 46
4.6. Bronnen 46

1. INLEIDING

1.1. Kerkenbeleidsplan 2018-2024

Tijdens de gemeenteraad van 2 april 2019 keurde de gemeente het kerkenbeleidsplan goed, dat tot stand was gekomen in samenwerking met Igemo, na het doorlopen van een uitgebreid participatietraject.

Naast de reeds goedgekeurde herbestemmingen voor de kerken Branst en Wintam, moest een aangepast traject voor de kerk van Weert doorlopen worden om de verkoop van pastorij en kerk mogelijk te maken. Deze aanpassing werd toegelicht op de gemeenteraadscommissie vrije tijd van 1 februari 2021.

De bisschopsraad van 05 februari 2021 keurde het aangepaste kerkenbeleidsplan voor Bornem goed, waarbij de kerk van Weert werd aangeduid met herbestemming.

Wettelijk kader

het decreet lokaal bestuur van 22 december 2017, artikels 40 en 41

2017 Goedkeuring kerkenplan opgesteld door Kerkfabriek

2017 Beslissing schepencollege vernieuwen kerkenbeleidsplan conform regels Agentschap + traject uitvoering visie onder leiding van IGEMO

2019-2021: organiseren van stuurgroepen, participatiemomenten per kerk, gesprekken met kandidaten in functie van herbestemmingsprojecten, en afsluitende stuurgroepen

Goedkeuring van het College van burgemeester en schepenen dd. 09 april 2018 van de overeenkomst voor de opmaak van het kerkenplan door Igemo

Goedkeuring van de herbestemming kerken Branst en Wintam door het College van burgemeester en schepenen dd. 18 april 2019

Goedkeuring van het kerkenbeleidsplan door het College van Burgemeester en Schepen op 10 december 2018 en op 24 september 2020 van de actualisatie van het kerkenbeleidsplan

Goedkeuring van het kerkenbeleidsplan door het Aartsbisdom Mechelen-Brussel op 8 februari 2021

Goedkeuring van het kerkenbeleidsplan door de Gemeenteraad op 2 april 2019 en op 9 maart 2021 van de actualisatie van het kerkenbeleidsplan

1.2. Actualisering kerkenbeleidsplan 2025-2032

Het kerkenbeleidsplan 2025 wordt opgemaakt cfr. de bepalingen van volgende regelgeving:

- Decreet betreffende de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten van 07 mei 2004 – artikel 33/2: Het meerjarenplan, vermeld in artikel 41, en eventuele wijzigingen ervan, is gebaseerd op een kerkenbeleidsplan.
    - Een kerkenbeleidsplan is een schriftelijk document dat een lokaal gedragen langetermijnvisie bevat voor alle parochiekerken op het grondgebied van de gemeente. Het is goedgekeurd en ondertekend door het representatief orgaan van de rooms-katholieke eredienst en door het gemeentebestuur. Het kerkenbeleidsplan bevat minstens al de volgende gegevens:
    - 1° een beschrijving van de betrokken kerken, met hun cultuurhistorische waarde, hun beschermingsstatuut en hun bouwfysische toestand;
    - 2° informatie over de eigendomstoestand;
    - 3° de situering van elke kerk in zijn ruimtelijke omgeving;
    - 4° een beschrijving van het actuele gebruik en de actuele functie van de betrokken kerken;
    - 5° een onderbouwde visie op het toekomstige gebruik en de toekomstige functie van de betrokken kerken, inclusief een plan van aanpak over de wijze waarop de toekomstige

invulling (eredienst, valorisatie, medegebruik, neven- en herbestemming) kan worden gerealiseerd.

- Het kerkenbeleidsplan, of de ondertekende bevestiging van een bestaand kerkenbeleidsplan, is niet ouder dan zes maanden als het meerjarenplan wordt ingediend met toepassing van artikel 42, eerste lid. Als dat nog niet het geval is op het ogenblik dat het meerjarenplan wordt ingediend, dan kan de gemeenteraad in het meerjarenplan investeringsuitgaven voor het gebouw van de eredienst waarvoor er geen overeenstemming bestaat over de toekomstige functie opschorten tot het ogenblik dat er een aangepast meerjarenplan wordt goedgekeurd dat wel gebaseerd is op een nieuw of herbevestigd kerkenbeleidsplan.

Dit kerkenbeleidsplan omvat volgende gebouwen voor de rooms-katholieke eredienst op het grondgebied van de gemeente Bornem:

Kerk	**Adres**
Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Leodegarius	Kardinaal Cardijnplein 9, 2880 Bornem
Sint-Bernardus	Kloosterstraat 71, 2880, Bornem
Onze-Lieve-Vrouw-ten-Hemelopgenomen	Ommegangstraat 1, 2880 Mariekerke
Sint-Stefaan	Wolfgang d'Urselstraat 1, 2880, Hingene
Sint-Lambertus	Richard Caluwaertstraat, 2880 Eikevliet

Omwille van de genomen beslissingen in verband met verkoop en herbestemming van de kerken zijn onderstaande gebouwen niet meer opgenomen in het geactualiseerde kerkenbeleidsplan.

Kerk	**Adres**
Sint-Vincentius à Paolo	*Luipegem 189, 2880, Branst*
Sint-Anna	*Appeldijkstraat 5, 2880, Weert*
Sint-Margareta	*Eduard De Blockstraat, 2880 Wintam*

1.3. Goedkeuring kerkenbeleidsplan

Dit kerkenbeleidsplan werd opgemaakt in overleg tussen vertegenwoordigers van de gemeente Bornem, de kerkraad van Bornem O.L.V. aan de Schelde en de Pastorale Zone Klein-Brabant :

- door de bisschop van het aartsbisdom Mechelen-Brussel op
- door de gemeenteraad van Bornem op

In dit kerkenbeleidsplan worden allereerst de betrokken kerkgebouwen ruimtelijk gesitueerd. Vervolgens volgt een bespreking van elke kerk afzonderlijk. Aan bod komen een beschrijving, een situering in de ruimtelijke omgeving en een beschrijving van het actueel gebruik en de actuele functie. Aan het einde van dit document is er een overzichtstabel met de genomen opties (per kerk), de visie die hieraan ten grondslag ligt en het traject dat is of zal worden opgestart om deze toekomstige invulling te realiseren.

Getekend te op:	Getekend te op:
Handtekening aartsbisdom Mechelen-Brussel	Handtekening gemeente Bornem

2. SITUERING KERKGEBOUWEN

Hieronder volgt een situering van de parochiekerken, telkens aangegeven door een nummer en de deelgemeente of wijk waar de kerk zich bevind. Daarnaast is het beschermingsstatuut weergegeven en een beknopte omschrijving van de omgeving.

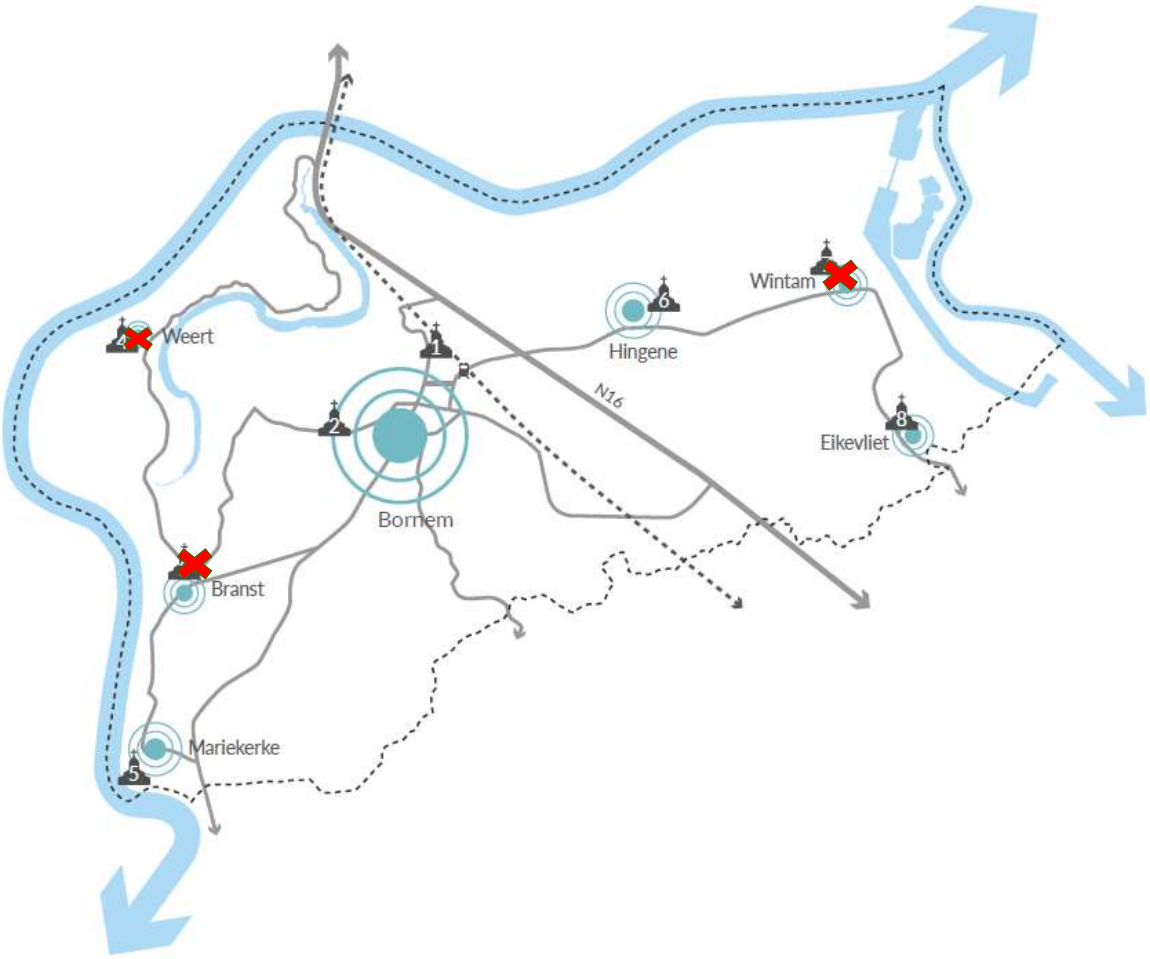

Locatie van de betrokken kerkgebouwen opgenomen in het kerkenbeleidsplan

1 Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Leodegarius, Kardinaal Cardijnplein 9, 2880 Bornem

2 Sint-Bernardus, Kloosterstraat 71, 2880, Bornem

5 Onze-Lieve-Vrouw-ten-Hemelopgenomen, Ommegangstraat 1, 2880 Mariekerke

6 Sint-Stefaan, Wolfgang d'Urselstraat 1, 2880, Hingene

8 Sint-Lambertus, Richard Caluwaertstraat, 2880 Eikevliet

	Naam kerk	Gemeente	Statuut	Omgeving rond de kerk
1	Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Leodegarius	Bornem	Vastgesteld bouwkundig erfgoed + kerk beschermd als monument + crypte beschermd als monument + beschermd als stads- of dorpsgezicht	Enkele oude graven rondom de kerk aan de zuidzijde van de kerk + vijftien mysteries van de rozenkrans met calvarie en 14 gepolychromeerde terracotta reliëfs in arduinen portiekkapellen + ijzeren hek van ca. 1905
2	Sint-Bernardus	Bornem	Vastgesteld bouwkundig erfgoed + beschermd als monument	Aansluitend verschillende abdijgebouwen
3	Onze-Lieve-Vrouw-ten Hemelopgenomen	Mariekerke	Vastgesteld bouwkundig erfgoed + beschermd stads- of dorpsgezicht	Ten oosten van het koor: arduinen 18de-eeuwse poortpijlers van voormalig kerkhof + ten zuidoosten van de toren: beeld uit 1957 met voorstelling van Jan Hammenecker en Onze-Lieve-Vrouw met Kind
4	Sint-Stefaan	Hingene	Vastgesteld bouwkundig erfgoed + beschermd als monument: toren en koor + beschermd als cultuurhistorisch landschap Domein d'Ursel	Ommuurd kerkhof ten noorden en ten zuiden van de kerk + H. Hartbeeld + Ecclectische grafkapel van de familie d' Ursel.
5	Sint-Lambertus	Eikevliet	Vastgesteld bouwkundig erfgoed + beschermd als monument: kerk en kerkhof	Ommuurd kerkhof + H. Hartbeeld + Gedenksteen voor de gesneuvelden

Tabel met beschrijving van de parochiekerken

3. FICHE PER KERKGEBOUW

3.1. Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Leodegarius

Westportaal en toren van de O.L.V.- en Sint-Leodegariuskerk.

Identificatie

Naam	**Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Leodegarius**
Ligging	Kardinaal Cardijnplein 9, 2880 Bornem
Eigenaar	Gemeente Bornem
Beschermingen	Vastgesteld bouwkundig erfgoed sinds 05/10/2009 – geactualiseerd 29/03/2019 Beschermd als monument: Parochiekerk sinds 20/01/1998 Beschermd als monument: crypte sinds 19/01/1935 Beschermd als stads- of dorpsgezicht intrinsiek: Kardinaal Cardijnplein Bornem sinds 20/01/1998
Stijl	Romaans/Classicisme
Kerktype	Pseudobasiliek (transeptloos)
Torentype	Geveltoren

3.1.1. Beschrijving van de cultuurhistorische waarde

Georiënteerde, laatclassicistische kerk, oorspronkelijk en tot 1905 met een kerkhof ten zuiden, die omgevormd werd tot parkeerplaats.

Historiek

Reeds in 1101 is er sprake van een kerk, vermoedelijk op de plaats van een oudere kapel, in de bevestiging van de schenkingsakte van Wenemaar, kastelein van Gent, waarbij de kerk haar vrijheid krijgt. De kerk was immers verbonden aan een abdij van reguliere kanunniken van Sint-Augustinus in 1120 verenigd met de

abdij van Affligem; ten gevolge hiervan werd Bornem priorij. Een deel van de kloosterkerk diende als parochiekerk en was sedert 1253, ter hoogte van de communiebank, afgescheiden door een muur, die in 1603 werd gesloopt. De kerk werd circa 1164 gedeeltelijk door brand vernield.

De romaanse kerk, in vorm van een Latijns kruis, waarvan de oorsprong gesitueerd wordt in de 12de eeuw, onderging in de loop der eeuwen drastische transformaties en werd op de toren en het hoogkoor na, nagenoeg volledig afgebroken in 1828. In de loop der eeuwen waren meerdere kapellen en andere constructies tegen het schip aangebouwd, zoals blijkt uit een aquarel van F. Van Causbroeck van voor 1828; naar ontwerp van bouwmeester Vuillaume werden deze aanbouwsels samen met het transept gewijzigd in twee zijbeuken, en samen met de middenbeuk onder één groot zadeldak gebracht. De toren werd geflankeerd door een bergplaats (noorden) en een doopkapel (zuiden). Het interieur werd tegelijkertijd aangepast aan de heersende smaak.

In 1864-1865: stenen torenspits vervangen door de huidige slanker aandoende spits, naar ontwerp van provinciaal architect J. Schadde; het timmerwerk bleef evenwel bewaard. Omwille van stabiliteitsproblemen werd de toren verankerd.

Van de romaanse kerk resten heden nog de onderbouw van de toren, met name begane grond en eerste verdieping, de buitenmuren van het koor, de oostelijke buitenmuren van de huidige zijbeuken en de romaanse crypte.

Beschrijving

Laatclassicistische kerk met tussen weekkapel (sedert 1972), oorspronkelijk bergplaats (noorden) en doop-/rouwkapel (zuiden), (beide van één travee) ingebouwde westtoren; aansluitend driebeukig schip van zeven traveeën en lager koor van één rechte travee met vlakke sluiting. Flankerende sacristie (zuiden) en bergplaats (noorden), laatst genoemde uit de periode 1910-1912 naar ontwerp van provinciaal architect E. Careels. Met uitzondering van de zandstenen toren opgetrokken uit baksteen onder afgewolfde leien zadeldaken.

Westtoren van vier geledingen: vierkante, massief aandoende basis, opklimmend tot de 12de eeuw, met gotisch spitsboogportaal, bekroond door spitsboogvenster en roosvenster, laatst genoemde ingebracht in 1864-1865. In het boogveld van het spitsboogportaal: nis met beeld van Sint-Leodegarius, een kopie van het gepolychromeerde houten 18de-eeuws beeldje, dat bewaard wordt op de pastorie. De overgang van de vierkante basis naar het achtzijdige segment (1864-1865) met spitsbogige galmgaten onder doorgetrokken waterlijst, wordt gemaakt door een blinde geleding met driehoekige, getrapte afschuiningen van arduin. Behouden waterlijst en waterspuwers. Bekronende ingesnoerde naaldspits, met dwerggalerij aan de basis. Zuidoostelijke hoek gevormd door een ronde traptoren met wenteltrap, deels verborgen onder het zadeldak van 1828.

Schip met circa 1908 gecementeerde noordgevel, gemarkeerd door sobere rondboogvensters met zandstenen sluitsteen en imposten. Westgevels voorzien van rondboognissen met beelden van Onze-Lieve-Vrouw (links) en Sint-Antonius van Padua (rechts); twee nagenoeg onleesbare gedenkstenen verwijzen naar de vergroting van de kerk in 1828. Deels bewaarde romaanse oostgevels, zie bouwnaden en zandsteengebruik. Koor met gedichte rondboogvensters (ten oosten) en segmentboogvensters in noord- en zuidgevel. Onderaan de segmentbogige vensters, een vergroting van 1891-1892, van de romaanse crypte die zich onder het koor bevindt.

Interieur

Bepleisterd en beschilderd interieur met rondboogarcade op Toscaanse zuilen; kruisribgewelven op pilasters met lijstkapiteel. Het ingangsportaal uitgevoerd met houten moer- en kinderbalken.

Mobilair en kunstvoorwerpen

Schilderijen vervaardigd door de Vlaamse School: Onze-Lieve-Vrouw van Smarten, tweede helft 16de eeuw; Onze-Lieve-Vrouw met Kind en Heilige Anna, eerste helft 17de eeuw; Heilige Familie en Heilige

Drievuldigheid, 17de eeuw; Heilige Leodegarius van Autun, 18de eeuw; Mystiek huwelijk van de Heilige Catharina van Alexandrië, 18de eeuw.

Beeldhouwwerk: Retabel met de graflegging, tweede helft 15de eeuw, gepolychromeerd hout; houten heiligenbeelden van de firma Janssens uit Turnhout, aangekocht tussen 1864-1874, gepolychromeerd door M. Zens; gepolychromeerd Onze-Lieve-Vrouwebeeld, op het haarlint gedateerd 1745, W. Pompe (weekkapel); houten kruisbeeld (portaal), afkomstig uit de priorij, 17de eeuw; 17de-eeuws kruisbeeld (weekkapel), oorspronkelijk deel uitmakend van een calvarie; Sint-Antonius Abt, 18de eeuw, toegeschreven aan W. Pompe; Heilige Barbara, 1816, Mechelse beeldhouwer Laurens.

Mobilair: hoofdaltaar, 1742, gemarmerd hout, G.I. Kerrickx; eiken communiebank, 1889, M. Zens; Lodewijk-XV-preekstoel, 18de eeuw (circa 1740), eik; 19de-eeuwse kerkmeestersbanken en -biechtstoelen, eik; orgel van 1891 door firma Anneessens; Thomas-orgel (2013) door orgelbouwer Dominique Thomas; 17de-eeuws doopvont, arduin en messing;

Glasramen: Oorspronkelijk bevatten de ramen van het schip eenvoudig kleurloos glas in stalen kaders. In 1888 op initiatief van pastoor Van Roosbroeck werden deze vervangen door gekleurd glas-in-lood van de Brusselse glazenier Bardenhewer. Het gaat om verschillende heiligenafbeeldingen met de namen van de schenkers.

Herbestemd mobilair uit de voormalige kerk Weert: Doopvont 20e-eeuw (marmer/brons) van beeldhouwer W. Van lent. Tabernakel (1913) en buste van de H.Anna 2e helft 17e-eeuw; houten beeld versierd met bladgoud.

Herbestemd mobilair uit de voormalige kerk Wintam: Kruisweg en altaar.

Koorcrypte toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw, reeds vermeld in een akte van 1252 als oude bedevaartplaats; volgens J. Verbesselt vermoedelijk uit vierde kwart van de 11de eeuw. Opgevat als een kleine rechthoekige kapel van drie en drie traveeën; gepolychromeerde kruisgewelven op beschilderde pijlers en zuilen van Doornikse hardsteen; polychromie bestaande uit vegetale en geometrische motieven van 1891-1892, door Brassine uit Brussel.

Altaar van witte steen op vier neoromaanse zuiltjes, vierde kwart van de 19de eeuw, M. Zens (Gent). Op het altaar miraculeus Mariabeeld, 1597, gepolychromeerd lindehout, Maarten van Calster, gerestaureerd door J. Cammaert (Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium) in 1973. Vier glasramen gesigneerd J.F. Pluys, 1858.

Aan zuidoostzijde: rechthoekige nis met de marmeren graftombe van Pedro Coloma, heer van Bornem (°1556 - †1621); de tombe, geschraagd door vier arduinen leeuwtjes, bevond zich oorspronkelijk centraal in de crypte maar werd in 1934 tijdelijk ondergebracht in de doopkapel en in 1948 verplaatst naar de nieuw ontdekte krocht naast de reeds bestaande; de nieuwe krocht werd aangepast naar ontwerp van D. Beckers; tegen de achterwand van de nis Christusbeeld van 1768 door W. Pompe, afkomstig van de kapel op de Kruisberg.[1]

3.1.2. Architecturale mogelijkheden

De kerk heeft een middenschip en twee zijbeuken die compartimentering van de ruimte mogelijk maakt. De meeste stoelen staan opgesteld in het schip. In de noordelijke zijbeuk staan enkele mobiele panelen die beschikbaar zijn voor tentoonstellingen. In de zuidelijke zijbeuk staat een groot orgel dat moeilijk te verplaatsen is. Schip en koor kunnen van elkaar gescheiden worden, wat historisch zo was ten tijde van de kanunniken van Affligem die de kerk gebruikten als kerk van hun priorij.

Uitbreiding van de kerk is niet mogelijk door de gebeeldhouwde rozenkransmysteries, de grafzerken en het hekwerk rondom de kerk. Bovendien staat ten zuiden nog een herdenkingsmonument ter ere van de Boerenkrijg.

---

[1] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Leodegarius* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/1891 (geraadpleegd op 5 juni 2018).

De crypte is langs weerszijden van het koor te bereiken via een trap. Aan de noordelijke trap is een traplift voor mindervaliden voorzien. Vooraan is er een voormalige doopkapel en nog een ruimte die dienst doet als berging, alsook een ruimte voor een veilige opberging van de kerkelijke kunstschatten.

De kerk is goed te bereiken en toegankelijk voor mensen met een beperking.

Middenbeuk richting oosten

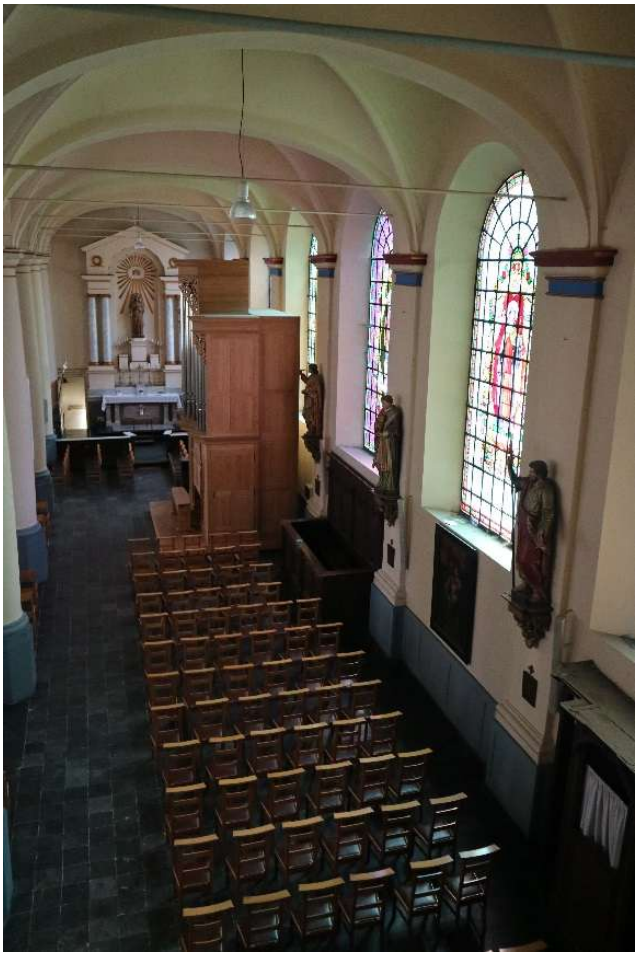

Zuidelijke zijbeuk met orgel en kerkbank

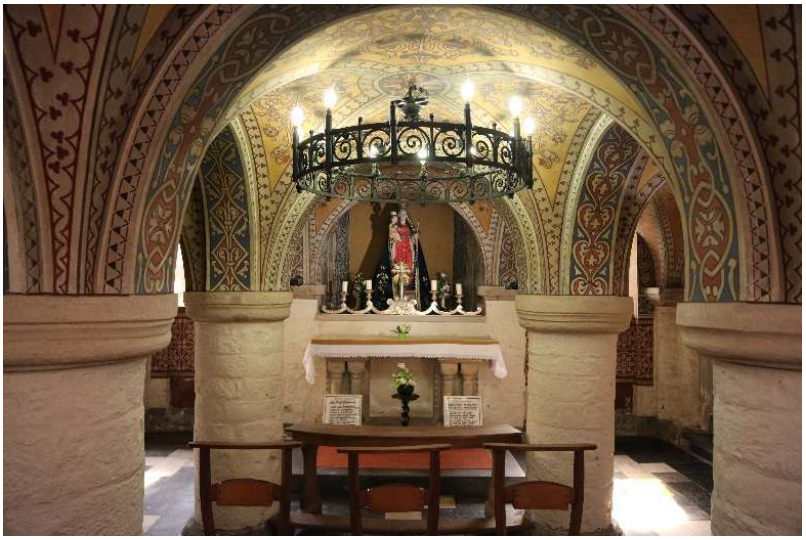

Altaar met Mariabeeld in de crypte

Zicht op de crypte of Krochtkapel

Marmeren graftombe van Pedro Coloma (1556 - 1621) - heer van Bornem

3.1.3. Bouwfysische toestand

De crypte werd gerestaureerd in 1987-1988 naar ontwerp van architectenbureau L. Fornoville. Torenrestauratie in 1993 naar ontwerp van G. Van Doorslaer en L. Scholiers van de "Ontwerpgroep Dorpskern".

De Rozenkransmysteries werden in 2008 gerestaureerd en opnieuw ingewijd op 1 mei.[2]

Over het algemeen is de bouwfysische toestand van de kerk goed. Er staan geen dringende werken gepland. Inspectierapport van Monumentenwacht is beschikbaar van 13/05/2014.

3.1.4. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving

De kerk is gelegen aan het Kardinaal Cardijnplein, pal in het centrum en waar verschillende toegangswegen bij elkaar komen. Aan dit plein zijn verschillende horecazaken gelegen en sluit aan op de Boomstraat waar zich veel winkels en horeca bevinden. Op het plein is parkeergelegenheid en er zijn verschillende bushaltes.

Ten noordoosten van de kerk is de pastorie gelegen die heden het parochiesecretariaat is voor de pastorale zone Klein-Brabant. Het raadhuis, de pastorij en het classicistisch herenhuis, thans “Land van Bornem” zijn beschermde monumenten en maken samen met de kerk deel uit van het beschermde stads- en dorpsgezicht Kardinaal Cardijnplein. Ten noorden van de kerk is het Instituut van Onze Lieve Vrouw Presentatie gelegen, op de plaats waar eertijds de priorij van de kanunniken van Affligem stond.

Rondom de kerk staan de vijftien mysteries van de rozenkrans uit 1908 (zie opschrift) met calvarie en 14 gepolychromeerde terracotta reliëfs in arduinen portiekkapellen van M. Zens. Achter de sacristie staat een classicistische kapel. Aan zuidzijde is er een ijzeren hek van circa 1905.

De kerk is gelegen op wandelafstand van het station in oostelijke richting en van de Sint-Jozefskliniek en het kasteel en domein van Marnix van Sint-Aldegonde in westelijke richting. Het kasteel is enkel toegankelijk met gidsbegeleiding en op aanvraag.

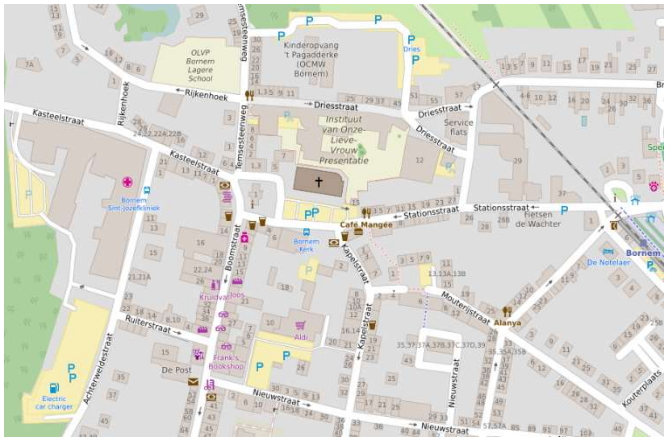

O.L.V.- en Sint-Leodegariuskerk.

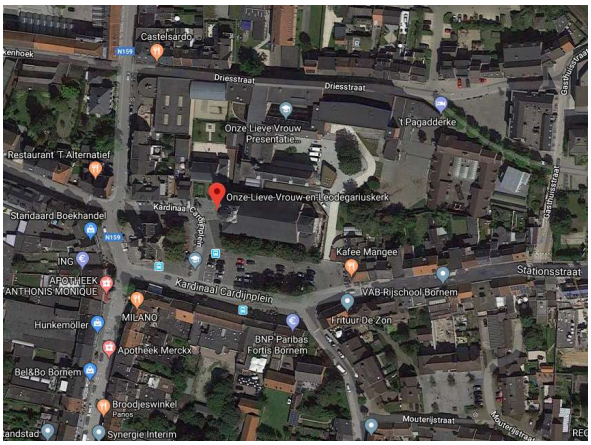

Orthofoto O.L.V.- en Sint-Leodegariuskerk.

[2] Croket, B., ‘Binnenkijken in de kerken van Klein-Brabant: vroeger en nu’, p. 87.

3.1.5. Projectbureau herbestemming kerken

Projectbureau Herbestemming kerken heeft voor deze kerk een architecturale haalbaarheidsstudie uitgevoerd in 2020. Er werden 4 scenario's uitgewerkt, met invulling van verschillende functies en gebruik van de kerk én de mogelijkheden voor architecturale aanpassingen.

Het finale scenario en de toekomstvisie voor de kerk bestond voornamelijk in een gebruik van het schip als open ruimte. Deze grote, open ruimte kan ingezet worden zoals vandaag voor erediensten, maar daarnaast ook voor concerten, als tentoonstellingsruimte, als ontmoetingsruimte of als lesruimte voor de muziekacademie.

De komende jaren zal ook aandacht moeten besteed worden aan de modernisering van de technieken en een verbetering van de toegankelijkheid.

De krochtkapel is inmiddels uitgerust met een traplift?

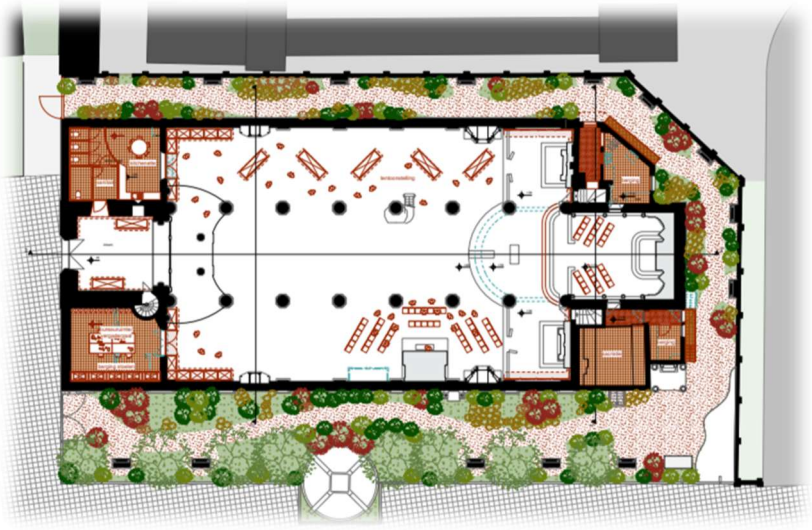

Scenario voor de kerk Bornem-centrum met toeristische tentoonstellingsruimte in de zijbeuk

3.1.6. Overzicht van het actueel gebruik en de actuele functie

	Eenheden en frequentie	
Aantal eucharistievieringen 2024	18	10 – 20 / jaar
Aantal kerkgangers	40 – 50 deelnemers	
Aantal doopvieringen 2024	9	1 – 10 / jaar
Aantal Huwelijksviering 2024	1	1 – 10 / jaar
Aantal uitvaarten 2024	13	10 – 20 / jaar
Eerste communieviering 2024	1	
Vormselviering 2024	1	
Aantal andere activiteiten	147	

Dagelijks geopend met vast gebruik door toerisme: kerk en crypte

Wekelijks gebruik door Muziekacademie orgel en klavecimbel

Activiteiten in nevenbestemming (Dodentocht Rode Kruis, orgelconcerten, diverse andere concerten)

3.2. Abdijkerk Sint-Bernardus

De abdij van Bornem
Sint-Bernarduskerk

3.2.1. Identificatie

Naam	**Sint-Bernardus**
Ligging	Kloosterstraat 71, 2880 Bornem
Eigenaar	Gemeente Bornem
Beschermingen	Vastgesteld bouwkundig erfgoed sinds 05/10/2009 – geactualiseerd 29/03/2019 Beschermd als monument: Parochiekerk sinds 20/01/1998
Stijl	Romaans/Neoclassicisme
Kerktype	Pseudobasiliek
Torentype	Okseltoren

3.2.2. Beschrijving van de cultuurhistorische waarde

Voormalig Heilig Kruisklooster, samen met de omringende tuinen ingeplant op een uitgestrekt, ommuurd terrein tussen Kloosterstraat en Sint-Amandsesteenweg, eertijds volledig omgracht (zie atlas der buurtwegen van 1844). De oorspronkelijke toegang bevond zich in het zuiden aan de zogenaamde "*Bospoort*".

Historiek

Gesticht door Pedro Coloma met eerstesteenlegging in 1603, zie de arduinen steen van 1603, die in 1899 gemetst werd in de kruisgang, meer bepaald in de zuidelijke muur van de kerk. Aanvankelijk onbewoond, in 1646 tijdelijk betrokken door de paters dominicanen, die er sedert 1641 mis kwamen lezen.

In 1658 ingenomen door de Engelse dominicanen die met de werkelijke uitbouw begonnen. Van dan af zogenaamd *Engels Klooster*. Het kleine, inmiddels vervallen klooster en de bijhorende kapel werden vernieuwd en geleidelijk uitgebreid; inwijding in 1676. Vanaf 1659 uitgebreid met een succesrijk opleidingscollege zogenaamd *Engels College*, tijdelijk afgeschaft in de periode 1673-1703.

Circa 1750 verval van het klooster, gevolgd door afbraak met behoud van de kerk in 1768; bouw van een nieuw klooster naar gewijzigd ontwerp van pater L. Britain, onder leiding van J. Vangelder, bouwmeester te Brussel; oost- en zuidvleugel vermoedelijk reeds voltooid in 1769. De zuidvleugel omvatte onder meer de keuken en de refter van het convent op de begane grond, op de bovenverdieping de bibliotheek, de kamers der professoren en andere religieuzen; de oostvleugel daarentegen bestond uit leslokalen en de sacristie beneden en het noviciaat, de kamers van professoren en jongere religieuzen boven.

Op 14/9/1771 was de eerstesteenlegging voor de westvleugel of het nieuwe college, dat naast spreekkamers, studentenkamers en schoollokalen ook nog de studentenrefter omvatte die later tot de Sint-Thomaskapel werd omgevormd. Tuinaanleg in 1772. Van het oude klooster restte dus enkel de kerk. Het geheel werd voltooid in 1773 en vormde een perfect vierkant met een binnenplaats en de oude kerk als noordvleugel.

Tijdens de Franse Revolutie verbeurd verklaard, openbaar verkocht (1797) en opnieuw aangekocht door de kloosterlingen. Tijdens de Boerenkrijg werd de abdij (1798) in brand gestoken doch tijdig geblust.

In 1825 wegens zware schuldenlast verkocht aan een makelaar uit Antwerpen, die het goed in 1836 definitief verkocht aan de cisterciënzers van Hemiksem, die hier reeds verbleven sedert 1833. De zeer bloeiende abdij van Sint-Bernards op de Schelde (Hemiksem), aangeslagen tijdens de Franse Revolutie, werd alzo naar Bornem overgebracht. Nieuwe bloei onder de benaming "*Sint-Bernardusabdij*" met dezelfde rechten en privilegies als de voormalige abdij van Hemiksem.

In 1840 eerstesteenlegging van een nieuwe kerk, op de plaats van de oude, naar ontwerp van bouwmeester Fransen, ingewijd op 27/9/1842 en thans parochiekerk van de in 1974 opgerichte Sint-Bernardusparochie; grote en kleine grafstenen van de oude kerk werden gebruikt ter aanvulling van de fundamenten van de nieuwe kerk.

Het klooster kende een geleidelijke uitbreiding: bouw van een keuken en ruimte voor de lekenbroeders in 1863, gevolgd door de bibliotheek in 1872 naar ontwerp van J. Schadde, heden met bijzonder rijke verzameling boeken, onder meer uit de 15de eeuw, en oude handschriften verlicht met miniaturen, uit 13de en 14de eeuw. In de periode 1856-1893 werd het hele kloostercomplex met de omringende tuin omgeven door een bakstenen muur met steunberen; bouw van werkhuizen en stallen in 1866, schuren en wijngaardserre in 1890-1897. Van het oude Engelse klooster resten nog het claustrum en het college, naderhand gastenkwartier.

In 2012 werd een restauratiedossier voor het kloostergebouw opgemaakt en na de aankoop van het domein door de gemeente zijn in 2016 ze restauratiewerken aan daken, gevel, ramen en deuren gestart. Vervolgens werd ook de binnenkant van het kloostergebouw, inclusief de boerderij gerenoveerd en deels omgevormd met 32 woonunits. Door de herbestemming van de gehele site ontstond er een opdeling in

verschillende compartimenten. Het gelijkvloers van de abdij, met inbegrip van de bibliotheekvleugel, blijft gemeentelijke eigendom. Bovenliggende verdiepingen en boerderijgebouwen werden door projectontwikkelaars ingericht met moderne woonunits en vervolgens verkocht of verhuurd. Kerk met inbegrip van de sacristie en bijsacristie is eigendom van de gemeente en wordt beheerd door de kerkfabriek. De kerk fungeert vanaf 2020 als liturgisch centrum voor de pastorale zone Klein-Brabant.

Beschrijving

Classicistisch en vrij homogeen complex van vier onderkelderde vleugels met kloosterpand, rondom een met gras begroeide binnenplaats. De oost-, zuid- en westvleugels dateren uit de periode 1769-1773 en hebben een homogene bouwhoogte van twee bouwlagen, met uitzondering van het noordelijke deel van het vroegere college (westvleugel) dat drie bouwlagen telt. Aaneengesloten, deels afgewolfde zadeldaken (kunstleien) met dakvensters tussen voluten onder driehoekig fronton; zuidvleugel met centraal, zeshoekig kapitteltorentje. Oorspronkelijk bepleisterde en beschilderde lijstgevels met geblokte hoeklisenen, heden grotendeels gedecapeerd; aan de Kloosterstraat werd de oorspronkelijke toestand reeds hersteld; de gecementeerde binnenplaatsgevels met gedichte steigergaten komen in de zomer van 1995 aan de beurt. Steekbogige muuropeningen, aan de buitenzijden in vlakke, arduinen omlijsting met sluitsteen en druiplijst; bewaard houtwerk en ijzeren roeden; in het kloosterpand deels met glas in lood, voorzien van heiligenmedaillons en schilden der abten.

Meer uitgewerkte, oorspronkelijke voorgevel (zuidgevel van de zuidvleugel) van negen traveeën; drie middentraveeën geritmeerd door geblokte lisenen en bekroond door een driehoekig fronton met occulus. Benadrukte deurtravee met rechthoekige deur in eenvoudige, arduinen rondboogomlijsting onder kroonlijst; bewaard houtwerk en steektrap van zes treden; hogerop deurvenster in rocaille omlijsting met gebogen fronton.

Rechts en links haakse aanbouwsels van vijf en drie traveeën en twee bouwlagen onder schilddak (kunstleien) met gelijkaardig uitzicht als het klooster; aanbouwsel op de oostvleugel als bibliotheek van 1872 naar ontwerp van J. Schadde en aanbouwsel op de westvleugel als ziekenruimte van 1903.

In de as van de deurtravee dreef naar de "*Bospoort*", een beraapte constructie met eenvoudige rechthoekige poort onder rondbogig bovenlicht.

In het oosten van het domein, tegen de tuinmuur: arduinen kruis met Christusbeeld naar verluidt door Duquesnoy

Interieur

Spreekkamer (westvleugel) met negen, kamerhoge panelen goudlederbehangsel uit de periode 1760-1780, afkomstig uit het bisschoppelijk kwartier van de Sint-Bernardsabdij van Hemiksem.

Refter (westvleugel, eertijds studentenrefter) met Calvarie naar verluidt door W. Pompe van circa 1720, eveneens afkomstig van de abdij van Hemiksem.

Bibliotheek met bepleisterde troggewelven, de gang ernaar toe met sobere 18de-eeuwse stucplafonds en -deuren.

Kloosterpand: geplafonneerd met gordelbogen ingebracht door abt De Bie (1895-1900); wapenschilden van abt en orde in de zwikken; diverse schilderijen van voormalige abten.

De noordvleugel wordt ingenomen door een georiënteerde, neoclassicistische *kerk* van 1840, naar ontwerp van bouwmeester Fransen: typische kloosterkerk met driebeukig schip van zeven traveeën en éénbeukig, langgerekt koor van acht traveeën met halfronde sluiting; aangebouwde noordtoren in oksel schip en koor. Verankerde baksteenbouw onder kunstleien bedaking; steekboogvensters met kleine roedeverdeling. Rechthoekige toren van vier geledingen onder leien spits; opgetrokken uit baksteen en arduin, met overhoekse steunberen. Aan de Kloosterstraat: recent toegangsportaal met rondboogpoort. Bepleisterd en beschilderd interieur met rondboogarcade; schip met tongewelf en gordelbogen op Ionische, gecanneleerde pilasters; geplafonneerde zijbeuken; koorsluiting met casettenplafond.

Betegelde keuken met oorspronkelijke haard. Aansluitende constructie van negen traveeën en één bouwlaag onder zadeldak (nok parallel aan straat, leien), van circa 1874, blinde steekboogarcade en overhoekse baksteenfries. Aansluitende, L-vormig ingeplante boerderijgebouwen van 1896 (zie gevelsteen verwijzend naar de eerstesteenlegging door abt R.D. Amedeus), is bij de restauratie herbestemd en ingericht met woonunits. Gelijkaardig uitzicht met blinde steekboogarcade.[3]

Mobilair en kunstvoorwerpen

Schilderijen: De leerlingen van Emmaüs, Abraham met drie engelen, beide van W. Herreyns, + 1770; Sint-Albericus ontvangt het witte kleed van Onze-Lieve-Vrouw, Kasper de Crayer (1582-1669); Intocht in Jeruzalem, Voetwassing, School Jordaens; Heilige Hiëronymus naar Kasper de Crayer; Ecce Homo naar Van Dijck.

Beeldhouwwerk: 17de-eeuws Mariabeeld, gerestaureerd door Geefs.

Mobilair: monumentaal, marmeren hoofdaltaar, circa 1840 (?) met als altaarstuk een kopie van Rubens' Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart, P. Beaufaux (1829-1904) – in 2025 gerestaureerd door K.Augustinus; koorgestoelte met uitbeelding van het leven van Sint-Bernardus naar ontwerp van J. Schadde, 1889, uitgevoerd door beeldhouwer Janssens (Sint-Truiden); koordoksaal met orgel door Vereecken, 1887.

Herbestemd mobilair uit de kerk Wintam: twee godslampen in het hoogkoor en een vergulde duif boven de doopvont. Staakmadonna met kind, met een fluwelen mantel geplaatst op een expositietroon.

Herbestemd mobilair uit de kerk Branst: marmeren doopvont met bronzen deksel

Herbestemd mobilair uit de kerk Mariekerke: Kruisbeeld 'Mortificatio' in brons en hout, gebeeldhouwd door Henri Lannoye

Ten zuidoosten van de kerk: *prelaatskapel* voor de dagelijkse mis van de abt; rechthoekige ruimte met tongewelf en omlopende kroonlijst op modillons; eronder voormalige grafkelder voor de paters, heden buiten gebruik. Sacristie met gepolychromeerde stucplafonds, vermoedelijk samen met de kerk gebouwd.

Ten westen van het kloosterpand: onderkelderde *vleugel met keuken en voormalige ruimte voor de lekenbroeders* van 1863; verankerde baksteenbouw van tien traveeën en twee bouwlagen onder afgewolfd zadeldak (nok parallel aan straat, kunstleien); lijstgevels met getoogde muuropeningen in omlijsting van gesinterde baksteen; aflijnende overhoekse baksteenfries.

In 2024 werden de bergruimten aan de noordzijde van de kerk omgevormd tot lokalen voor de pastorale werking met een kitchenette, vergaderlokaal en inleefruimte Godly-play

3.2.3. Architecturale mogelijkheden

De kerk bestaat uit twee delen: het koor en het schip en is van elkaar afgesloten in de middenbeuk. De meeste zitplaatsen bevinden zich in de middenbeuk. Het altaar – dat vroeger onder het doksaal van het orgel stond en de toegankelijkheid naar het hoogkoor belemmerde - staat op een verhoogd plateau en is meer centraal in de kerk geplaatst. De houten communiebank over de breedte van de kerk is in het midden open gehouden en maakt plaats voor de centraal geplaatste doopvont.

Het hoogaltaar is van de hoofdkerk gescheiden door een glazen afscheidingswand en is hierdoor apart te gebruiken voor kleine (doop)vieringen, gebedsmomenten of multifunctioneel te gebruiken voor kleine concerten/voordrachten.

[3] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Sint-Bernardusabdij* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/1909 (geraadpleegd op 5 juni 2018).

Achteraan in de kerk is er een hekwerk aanwezig dat vroeger gebruikt werd bij plechtigheden voor de heilige Bernardus. Vandaag is het hekwerk geplaatst rond een Mariabeeld, nl. een staakmadonna met fluwelen mantel op expositietroon.

Het kerkgebouw is toegankelijk voor mensen met een beperking. In 2024 werd in het portaal een trapconstructie aangebracht dewelke eenvoudig omgevormd en gebruikt kan worden als lift voor mindervaliden.

Zicht op middenbeuk, met centraal altaar voor de communiebank en doorgang naar het hoogkoor

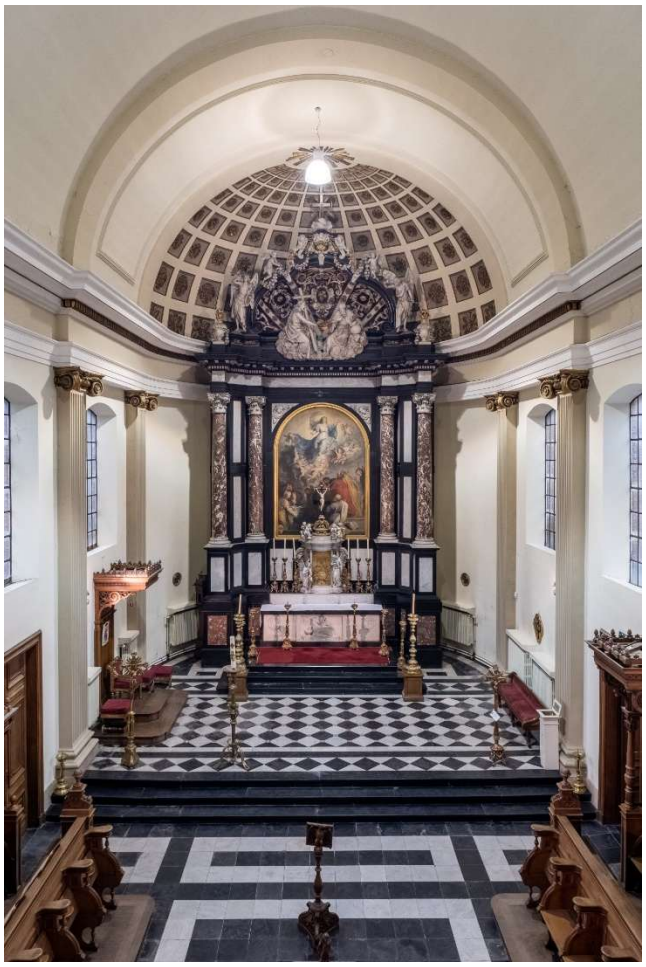

Zicht op het hoogkoor en hoofdaltaar

Heringerichte 'kazematten' naast het hoogkoor met vergaderruimte en kitchenette

Heringerichte 'kazematten' naast het hoogkoor met pastorale ruimte Godly Play

3.2.4. Bouwfysische toestand

De kerk verkeert in een vrij goede bouwfysische toestand, waardoor geen dringende instandhoudingswerken voorzien worden. Toestand. Aan de westzijde van de kerk is er wel een scheur zichtbaar waar het gewelf de muur raakt. Deze scheur loopt door in de binnenmuren, boven de meest westelijke zuilen en in de buitenmuren. Deze scheuren kunnen wijzen op een structurele verzwakking. Hiervoor werden op 20/01/2022 scheurmeters geplaatst en de monitoring van deze meters gebeurt jaarlijks. Het laatste rapport van Monumentenwacht is uitgevoerd op 20/01/2025.

Door de gemeentelijke gebouwverantwoordelijke is een stabiliteitsingenieur aangesteld om de toestand op te volgen en de nodige aanpassingen voor te stellen.

Een interieur-inspectie van Monumentwacht is uitgevoerd in september 2020.

3.2.5. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving

Door de herbestemming van de abdijsite met o.a. moderne woonunits is het domein ook opgesplitst in een publiek parkgedeelte en privaat VME-deel voor de bewoners.

Tegenover de abdij is er een ruime parkeergelegenheid. Ten westen van de abdij zijn de lokalen van de Bornemse Scouts en Chiro gelegen, alsook de feestzaal Kloosterheide.

Aan de zuidkant van het domein is de begraafplaats van Bornem-Centrum gelegen. Een kleine poort door de abdijmuur geeft doorgang naar de begraafplaats van de monniken.

De abdij is gelegen op wandelafstand van Bornem-Centrum en van de AZ Rivierenland in noordoostelijke richting en het kasteel en domein van Marnix van Sint-Aldegonde in noordelijke richting. Het kasteel is enkel toegankelijk met gidsbegeleiding en op aanvraag. De motte Ter Dilft is eveneens nabijgelegen, maar is samen met het park niet toegankelijk voor publiek.

Open streetmap van de abdisitej.

Orthofoto van de abdisitej.

3.2.6. Beschrijving van het actueel gebruik en de actuele functie

	Eenheden en frequentie	
Aantal eucharistievieringen 2024	59	40 – 70 / jaar
Aantal kerkgangers	95 – 110 deelnemers	
Aantal doopvieringen 2024	20	1 – 20 / jaar
Aantal Huwelijksviering 2024	1	1 – 10 / jaar
Aantal uitvaarten 2024	29	10 – 30 / jaar
Eerste communieviering 2024	1	
Aantal andere activiteiten	31	

Vast gebruik door toerisme: kerk en hoogkoor

Regelmatig gebruik door Muziekacademie orgel

Activiteiten in nevenbestemming (Voordracht, tentoonstelling, concerten)

3.3. Onze-Lieve-Vrouw ten Hemelopgenomen

Oostelijk zicht op de kerk te Mariekerke

3.3.1 Identificatie

Naam	**Onze-Lieve-Vrouw ten Hemelopgenomen**
Ligging	Ommegangstraat, 2880 Mariekerke
Eigenaar	Gemeente Bornem
Beschermingen	Vastgesteld bouwkundig erfgoed sinds 05/10/2009 – geactualiseerd Beschermd als stads- en dorpsgezicht (Kerk en pastorie) sinds 20/01/1998
Stijl	Romaans/Neogotisch
Kerktype	Pseudobasiliek
Torentype	Okseltoren

3.3.2 Beschrijving van de cultuurhistorische waarde

Georiënteerde, neogotische kerk van 1925 naar ontwerp van G. Careels (zie marmeren gedenkplaat achteraan rechts in de kerk), gelegen op het hoogste punt van de gemeente en aan drie zijden omgeven door de Schelde.

Historiek

De vroegere kerk, heropgebouwd na een brand in 1632, werd samen met het mobilair nagenoeg volledig vernield tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914); enkel de toren met zijn opmerkelijke positie naast het koor bleef bewaard en klimt volgens sommige literatuurbronnen als vroegere vestingtoren op tot de twaalfde eeuw (zie romaanse onderbouw). Deels vernieuwd in de 15de eeuw en gerestaureerd in 1632 met financiële steun van Jeanne l'Escuyer de weduwe van Pedro Coloma. Ook de onderbouw van het koor is nog laatromaans. In 1841 werd de kerk uitgebreid met twee zijbeuken, een bergplaats en doopkapel naar een plan van provinciaal architect Berckmans. Bij de heropbouw van de kerk in 1925 naar ontwerp van G. Careels werd het schip circa 6 meter verlengd en de toren 2 meter verhoogd.[4]

In 2022 werden grondige renovatiewerken uitgevoerd, dankzij financiële ondersteuning van de Provincie. Er werd een sanitaire blok met 3 toiletten gerealiseerd in de vroegere sacristieruimte. De nieuwe sacristie bevindt zich aan de overzijde en hierin is ook een nieuwe kitchenette ondergebracht.

Beschrijving

De plattegrond vertoont een driebeukige hallenkerk met schip van zes traveeën en koor van twee rechte traveeën met driezijdige sluiting; vierkante toren in het oksel van koor en zuidelijke zijbeuk; rechthoekige sacristie ten noorden van koor; polygonale doopkapel (heden heiligenkapel) en rechthoekig portaal ter hoogte van de eerste travee van respectievelijk de noordelijke en zuidelijke zijbeuk.

Baksteenbouw onder afzonderlijke leien bedaking, zadeldak voor schip en schilddaken voor zijbeuken. Verwerking van witte natuursteen voor de vensteromlijstingen, sokkelaflijning, sokkel koor, muurbanden en hoekblokken. Westelijke puntgevel gemarkeerd door korboogdeur en spitsboogvenster en geflankeerd door de westgevels van de zijbeuken met gelijkaardig venster. Voorts spitsboogvensters. Koor geritmeerd door versneden steunberen.

Eenvoudige vierkante toren van twee geledingen, opgetrokken uit zandsteen, onder ingesnoerde leien naaldspits. Romaanse eerste geleding; klokkenkamer uit de 15de eeuw, doch verbouwd in 1632 met steekbogige galmgaten. Later ingekast deurtje met gestrekte latei op consooltjes onder druiplijst (zuiden); aan oostzijde kruisbeeld onder houten luifel boven de grafsteen van pastoor Jacobus van Ermengem (1806-1893).

Interieur

Typische hallenkerk met vrij sober, bepleisterd interieur met houten spitstongewelven en spitsboogarcade op natuurstenen zuilen met koolbladkapiteel en achtzijdige sokkel.

Mobilair

Schilderijen: Verheerlijking van Maria, Triptiek boven Onze-Lieve-Vrouwaltaar (1934), De verheerlijking van Sint-Job , Triptiek boven altaar Sint-Job (1931), De kruisdood, alle van de hand van B. De Pooter; De Wonderbare visvangst door E. Yoors (1879-1975); boven de zijaltaren 2 schilderijen van Tony Van Os o.a. 'De boodschap aan Maria' en 'Christus aan de Schelde'. Boven de ingangsdeur 'Doopsel van Christus (1959) van Felix Eyskens. Boven de vroegere doopvont een schilderij 'Zelfgave' van Felix De Boeck

[4] Croket, B., 'Binnenkijken in de kerken van Klein-Brabant: vroeger en nu', pp. 227-228.

Beeldhouwwerk: Onze-Lieve-Vrouw van Mariekerke, circa 1925, gepolychromeerd hout, J. Jacobs; Sint-Job, 1930, eik, H. De Cuyper;

Herbestemd mobilair uit de kerk Weert: Eiken biechtstoel

Herbestemd mobilair uit de kerk Branst: altaar vervaardigd uit de oude communiebank met ingebouwde beeldjes – neogotische godslamp (zilver)

Ten oosten van het koor: bewaarde arduinen 18de-eeuwse poortpijlers van voormalig kerkhof, versierd met zandlopers en bekronende doodshoofden.

Ten zuidoosten van de toren: beeld (1957) met voorstelling van Jan Hammenecker en Onze-Lieve-Vrouw met Kind, oprijzend uit een opgetuigde boot, door H. De Cuyper.[5]

3.3.3. Architecturale mogelijkheden

De kerk is breed en heeft twee zijbeuken en een middenbeuk waar voornamelijk stoelen in staan. Het schip is makkelijk te compartimenteren. Er staat geen groot kerkmobilair in de beuken zoals communiebanken, verplaatsbare orgels of biechtstoelen en altaren die hinderlijk kunnen zijn bij de compartimentering.

Achteraan in het koor is er aan de noordelijke zijde een toegang naar sanitaire ruimten met toilet dat in 2017 werd geïnstalleerd. Aan de zuidelijke zijde is er een toegang naar de kerktoren en de nieuwe sacristie. In het koor staan langs weerszijden houten kerkbanken opgesteld.

In 2022 werd met financiële ondersteuning van de Provincie de kerk voorzien van vloerverwarming.

Door deze ingreep en de reeds aanwezige houten plafondgewelven is het kerkgebouw goed aangepast als concertgebouw en opnamestudio.

De kerk is toegankelijk voor mensen met een beperking. Het kerkgebouw staat op een ophoging die toegankelijk is met trappen. Indien rolstoelgebruikers de kerk willen betreden moet men rond de kerk naar de hoofdingang met hellend vlak gaan. Het hoofdportaal is voorzien met een hellend vlak.

Door de ophoging rond de kerk is het niet evident om een nieuw bouwvolume aan te brengen. Daarnaast is de kerk een beschermd stads- en dorpsgezicht.

[5] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw-ten-Hemelopgenomen* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/2066
Grote werken in kerk van Mariekerke: “Aanpassingen zijn nodig voor toekomst als concertgebouw” | Bornem | hln.be

Zicht op de middenbeuk richting het koor en
Boogvormig houten plafondgewelf als meerwaarde voor de accoustiek tijdens concerten en opnames.

Hoofdingang met boven schilderij van de "De wonderbaarlijke visvangst" van Eugeen Yoors

3.3.4. Bouwfysische toestand

Een inspectierapport van Monumentenwacht van 19/11/02013 is beschikbaar.

Op vlak van duurzaam onderhouden moeten de dakgoten op regelmatige tijdstippen gecontroleerd worden. Het schrijnwerk en ijzerwerk moet herschilderd en in het laatste geval ook ontroest worden. De spanten ten westen zijn aangetast door huisboktor en moet minsten éénmaal per jaar opgevolgd worden op sporen van vers boormeel. Men dient de zolder regelmatig ontstoffen, maar het stof kan sporen van asbest bevatten en kan enkel door een gespecialiseerde firma verwijderd worden bij te hoge concentraties. De bomen rond de kerk dienen regelmatig gesnoeid te worden.

Op korte termijn dienen de hoekkepers en bepaalde aansluitingen tussen dak en metselwerk hersteld worden. Bepaald metselwerk opnieuw gevoegd met aangepaste kalkmortel. Het ijzerwerk moet ontroest en samen met het schrijnwerk herschilderd worden. Enkele voorwerpen zijn aangetast door kleine klopkever en moeten een behandeling krijgen.

Op lange termijn moet een beter drainerende bestrating gevonden worden. Daarenboven moet het voorzetrooster hersteld worden. Het noordelijke torenwerk is beter uitgevoerd in hout.

Aanleggen van vloerverwarming in de kerk zodat deze efficiënter gebruikt kan worden voor concerten en opnames door o.a. Casco Phil

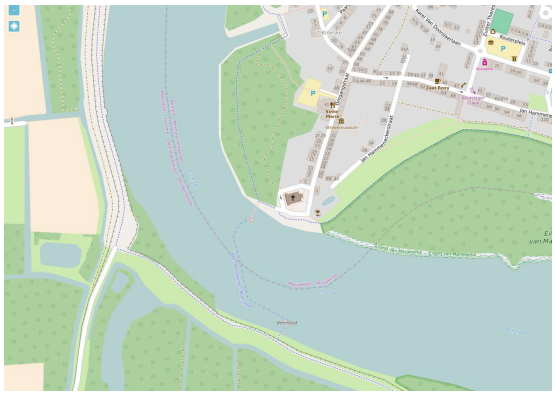

Orthofoto Onze-Lieve-Vrouw ten Hemelopgenomen

Open streetmap Onze-Lieve-Vrouw ten Hemelopgenomen

3.3.5. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving

De kerk is gelegen op de Scheldeoever en toegankelijk via de doodlopende Ommegangstraat van Mariekerke die als hoofdstraat fungeert. Rond het plein en langs de hoofdstraat zijn enkele horecazaken gelegen en de vroegere pastorij.

Aan de westelijke zijde van het koor hangt een kruisbeeld tegen de toren onder een luifel. Iets verderop staat een monument ter ere van Jan Hammenecker (1878-1932) uit 1957. Deze priester-dichter was afkomstig uit Mariekerke en zorgde dat diverse kunstenaars de kerk versierde na de verwoesting van 1914. Rond de kerk zijn er nog twee achttiende-eeuwse kerkhofzuilen gesierd met doodshoofden en beenderen. Op het kerkhof is echter niet meer in gebruik sinds 1890.

Naast de kerk is een veerpont gelegen voor het veer richting Kastel. De kerk is vaak een stoppunt voor fietsers die de Scheldedijk gebruiken, waardoor er ook een specifiek toerismepastoraal is verbonden met deze kerk. Ten noorden van de kerk op wandelafstand is het streekmuseum over scheepvaart en visserij gelegen, eveneens in de Ommegangstraat.

De opgaande witte paardenkastanje en opgaande linde zijn opgenomen in de inventaris houtige beplanting met erfgoedwaarde. De kerk is een beschermd stad- en dorpsgezicht en maakt daarnaast deel uit van het landschapsrelict Vlassenbroekse polder en polder van Kastel, Mariekerke en Sint-Amands

Tenslotte is er nog een herdenkingsmonument voor Oud-strijders uit WO I met de voorstelling van een leeuw en de namen van gesneuvelde inwoners.

3.3.6. Beschrijving van het actueel gebruik en de actuele functie

	Eenheden en frequentie	
Aantal eucharistievieringen 2024	12	10 – 20 / jaar
Aantal kerkgangers	50 – 85 deelnemers	
Aantal doopvieringen 2024	21	1 – 20 / jaar
Aantal Huwelijksviering 2024	1	1 – 10 / jaar
Aantal uitvaarten 2024	7	1 – 10 / jaar
Eerste communieviering 2024	1	
Aantal andere activiteiten	15	

Vast gebruik als concertruimte en opnamestudio door Casco Phil (georganiseerde concerten hiervan zijn niet meegerekend in het bovenstaande overzicht)

Activiteiten in nevenbestemming in de kerk en rondom kerk/kerkberm

(concerten, Vis- en folkloredagen, Palingfestival, 5 jaarlijks Passiespel)

3.4. Sint-Stefaan Hingene

Sint Stefaankerk vanuit het zuidwesten

3.4.1. Identificatie

Naam	**Sint-Stefaan**
Ligging	Wolfgang d'Urselstraat 1, 2880 Hingene-Bornem
Eigenaar	Gemeente Bornem
Beschermingen	Vastgesteld bouwkundig erfgoed sinds 05/10/2009 Beschermd als monument: toren en koor sinds 03/07/1942 Beschermd als cultuurhistorisch landschap Domein d'Ursel 15/05/2000
Stijl	Romaans, gotisch, neogotisch
Kerktype	Basilicale opstand met transept
Torentype	Okseltoren

3.4.2. Beschrijving van de cultuurhistorische waarde

Neogotische kruisbasiliek met typische inplanting op het kruispunt met de Edmond Vleminckxstraat en nabij Kasteel d'Ursel. Deels omringend kerkhof ten oosten en vóór de kerk stenen Heilig Hartbeeld, gesigneerd C. Van De Capelle van 1928, arduinen sokkel gesigneerd Praille uit Londerzeel.

Historiek

Kerkelijke geschiedenis van Hingene minstens opklimmend tot 1225, toen het patronaat van Hingene, als hulpkerk van Bornem bevestigd werd. Mogelijk werd toen een kerk opgericht ter vervanging van een kapel uit de 10de eeuw, opgericht door de bewoners van Nattenhaasdonk, waarvan de kerk meermaals door de Schelde was overstroomd. Nattenhaasdonk eiste de titel van moederparochie van Hingene op, hoewel ze zelf een dochterkerk van Bornem was.

De oude, georiënteerde kerk werd meermaals aangepast en vergroot, doch met toenmalig uitzicht van 1687 (volgens oude tekeningen grotendeels in barokstijl). De kerk werd gesloopt in 1898, met uitzondering van de toren, het koor en een deel van de kruisbeuk. Nieuwe kerk met integratie van de oude elementen naar ontwerp van J. Caluwaers van 1894. Eerstesteenlegging 5/12/1898. In gebruik vanaf 1900. De kerk werd ingewijd in het jaar 1906.

Beschrijving

Noord-zuid-georiënteerde kruisbasiliek: de plattegrond ontvouwt een hoog opgaand schip tussen lage zijbeuken van vier traveeën, transept van anderhalve (westen) of één (oosten) travee met rechte sluiting en een koor van drie rechte traveeën met rechte sluiting, tussen tribune voor de familie d'Ursel (westen) en sacristie (oosten). Vijfzijdig uitspringende doopkapel tegen de westelijke zijbeuk; oud kerkgedeelte tegen oostelijke transeptarm.

Baksteenbouw, geritmeerd door steunberen, onder leien zadel- en lessenaarsdaken; decoratieve verwerking van natuursteen voor sokkel, speklagen, gevelaflijning en omlijstingen. Neogotische spitsboogvensters (twee- en drielichten). Zuidelijke puntgevel gemarkeerd door ingangsportaal met puntgevel en spitsboogpoort; links ernaast polygonale traptoren.

Bepleisterd en beschilderd *interieur*; spitsboogarcade op zuilen met knoppenkapiteel. Kruisribgewelven met bakstenen gewelfvlakken en ribben op colonnetten; kruising met netgewelf. Achter het altaar gedenksteen met opschrift "AEDta MDCCCXCVIII" (bouwjaar 1898).

Mobilair

Schilderijen: Golgotha, gedateerd 1608 van de Vlaamse School; Steniging van de Heilige Stefanus, 17de eeuw, Vlaamse School; Job op de mesthoop, gesigneerd en gedateerd Ch. Wauters, uit 1850. Nieuwe kruisweg naar Verlat, door E. Storms uit 1983.

Beeldhouwwerken: Onze-Lieve-Vrouw met kind en scepter, 13de eeuw, eik (gevonden in de kasteelgracht en hersteld in 1878); Sint-Job uit de tweede helft 17de eeuw van gepolychromeerd hout; gepolychromeerde houten 18de-eeuwse beelden van Onze-Lieve-Vrouw van Smarten (± 1700) en Heilige Sebastiaan; Jezus aan het kruis uit de 18de eeuw, en recenter kruis.

Neogotisch *mobilair* in zijn geheel vermoedelijk naar ontwerp van J. Caluwaers, 1899; hoofdaltaar van witte steen en marmer, geschonken in 1900 door graaf d'Ursel; zijaltaren van Franse steen; links biechtstoel en communiebank, beide van eik en naar ontwerp van J. Caluwaers van 1899. Eiken preekstoel met leven en dood van Sint-Sebastianus door Van Arendonck uit 1867. Stenen doopvont met massief koperen deksel uit de eerste helft van de 19de eeuw.

Orgel: In 2023 werd een orgel (gebouwd in 2002) van Van Rossum overgeplaatst vanuit Essen (D) naar Hingene en staat nu in het noordertransept van de kerk.

Herbestemd mobilair uit de kerk Wintam: Koperen luster met godslamp

Tegen de sluiting van de oostelijke transeptarm is het lager gelegen oud gedeelte met gotisch 15de-eeuws koor tussen noordelijke tribune en 20ste-eeuwse sacristie ten zuiden, van twee rechte traveeën en barokke noordelijke transeptarm (1687) van één travee, beide met vlakke sluiting ten zuiden. Romaanse vierkante toren van vier geledingen onder ingesnoerde leien spits en opgetrokken uit mergelzandsteen met rondbogige galmgaten. De bovenste klokkenkamer is een gotische toevoeging (zie het verschil in materiaal en de spitsbogige galmgaten); gedichte rondboogpoort.

Koor eertijds met lagere driezijdige sluiting en transept van bak- en zandsteen voor speklagen, hoekblokken en steigergaten. Spitsbogige vensters in koor, segmentbogig in transept en alle in zandstenen omlijsting.

Deels bepleisterd en beschilderd koorinterieur met 18de-eeuwse lambrisering van hout met imitatiemarmer-schildering en bakstenen kruisribgewelf met natuurstenen ribben; kruising met koepelgewelf en visblaasmotieven in het stucwerk. Marmeren hoofdaltaar uit begin 19de eeuw met tabernakel en kruis door Ph. Nijs, gedateerd 1768. Communiebank van eik en gietijzer uit de eerste helft van de 19de eeuw. Meerdere obiitborden van familie d'Ursel aanwezig.

Tribune met renaissance-lambrisering van circa 1600 en koepelgewelf voorzien van een stucwerkrozet met visblaasmotief. Ronde vensters met 18de-eeuwse glasramen die de besnijdenis en de doodstrijd van Jezus voorstellen. Transeptarm met bepleisterd tongewelf en grisailles.

Tegen de koorsluiting eclectisch funerair monument van de familie d'Ursel naar ontwerp van J. Caluwaers, volgens plannen van 1903, 1904 en 1907. Verleent toegang tot de familiegrafkelder. Na de afschaffing van het brigittenklooster in Hoboken, liet Wolfgang Willem d'Ursel (1750-1804) in 1784 een grafkelder bouwen achter de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Hoboken voor de resten zijner voorouders, die tot dan in het klooster begraven waren. Naderhand overgebracht naar Hingene. Rechthoekige constructie van baksteen met verwerking van arduin en koepelvormige bekroning; centraal wapenschild van de familie d'Ursel.[6] Bij een eerdere restauratie werden er in het dak vlieggaten voorzien voor ingekorven vleermuizen.[7]

Zicht op het koor en deel van het schip van de oude kerk

Doorgang naar de oude kerktoren met rechts doorgang naar de nieuwe kerk

[6] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Parochiekerk Sint-Stefaan* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/1998 (geraadpleegd op 5 juni 2018).
[7] Croket, B., 'Binnenkijken in de kerken van Klein-Brabant: vroeger en nu', p. 172.

3.4.3. Architecturale mogelijkheden

De ‘nieuwe’ kerk heeft twee zijbeuken die het mogelijk maken om de kerk te compartimenteren. Een compartimentering is vandaag reeds aan de orde aangezien de oude en de nieuwe kerk van elkaar gescheiden zijn door een glazen wand met een deur. De zijbeuken in de kerk zijn eerder smal, maar de middenbeuk laat voldoende ruimte.

In de kerk staat veel roerend erfgoed tentoongesteld. De kerk is makkelijk toegankelijk voor mensen met een beperking.

Nieuwe bouwvolumes rondom de kerk zijn moeilijk te verwezenlijken door de aanwezigheid van het omliggende kerkhof en de grafkapel van de familie d’Ursel.

Zicht op Van Rossum-orgel

Oostelijke doorgang naar de oude kerk

Koor met altaar en Mariabeeld

3.4.4. Bouwfysische toestand

Geen rapport van Monumentenwacht beschikbaar voor de Sint-Stefaankerk

De restauratie van de oude kerk werd onderzocht. Er zijn een groot aantal werkzaamheden gepland die deel zullen uitmaken van een uitgebreid beheersplan.

Het beheersplan werd opgemaakt door architect Rik Maurissen (ESA bvba) en in 2019 goedgekeurd door het Agentschap Onroerend Erfgoed.

Hierbij werd opgenomen dat de bescherming van de oude kerk best zou uitgebreid worden naar de volledige kerk en niet enkel toren en koorgedeelte.

Omdat het succes van een uitbreiding van de bescherming zeer twijfelachtig is, is ook de restauratie van de oude kerk voorlopig on hold geplaatst.

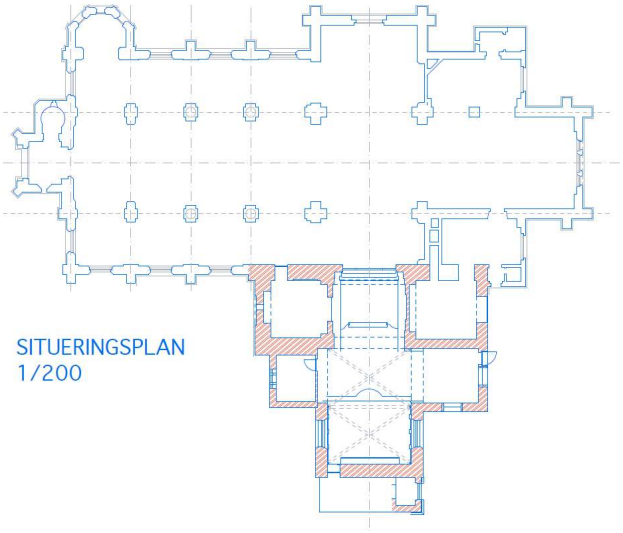

plan Sint-Stefaankerk Hingene.

Open streetmap Sint-Stefaankerk.

Orthofoto Sint-Stefaankerk Hingene.

3.4.5. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving

De kerk is in het centrum van Hingene op de hoek van het Domein d'Ursel waar het als beschermd cultuurhistorisch landschap deel van uitmaakt en langs het kruispunt van de toegangswegen richting Bornem en Wintam. Rondom de kerk zijn er verschillende handels- en horecazaken, een supermarkt, maar toch is het centrum voornamelijk residentieel. Er is een bushalte gelegen naast de kerk.

Het kerkhof kerkhof van Hingene gelegen en bevat het grafmonument van de familie d'Ursel. Het kasteel d'Ursel ligt ten noordoosten en is bereikbaar vanaf de Wolgang d'Urselstraat of via een weg in de Edmond Vleminckxstraat net achter de kerk. Ten westen tegenover de kerk ligt de Rentmeesterwoning die beschermd is als monument. De weg in noordelijke richting komt uit aan een dreef die naar Paviljoen de Notelaer leidt.

Heilig Hartbeeld uit 1928 van Camille van de Capelle uit Anderlecht met sokkel van Praille uit Londerzeel.

De hulsthaag rondom de kerk werd opgenomen in de inventaris houtige beplanting met erfgoedwaarde.

3.4.6. Beschrijving van het actueel gebruik en de actuele functie

	Eenheden en frequentie	
Aantal eucharistievieringen 2024	274	
Aantal kerkgangers weekend	40–75 deelnemers	
Aantal kerkgangers week	5–12 deelnemers	
Aantal doopvieringen 2024	7	1 – 20 / jaar
Aantal Huwelijksviering 2024	2	1 – 10 / jaar
Aantal uitvaarten 2024	13	1 – 20 / jaar
Eerste communieviering 2024	1	
Aantal andere activiteiten	23	

De Oude Kerk is dagelijks geopend (Toerisme, Rust en bezinningsruimte)

Andere activiteiten in de kerk plaatsvinden: concerten, tentoonstellingen

3.5. Sint-Lambertus Eikevliet

Westelijke en zuidelijke gevel Sint-Lambertuskerk

3.5.1. Identificatie

Naam	**Sint-Lambertus**
Ligging	Richard Caluwaertstraat, 2880 Eikevliet-Bornem
Eigenaar	Gemeente Bornem
Beschermingen	Vastgesteld bouwkundig erfgoed sinds 05/10/2009 Beschermd als monument parochiekerk Sint-Lambertus met ommuurd kerkhof 20/01/1998
Stijl	Gotisch/classicistisch
Kerktype	Zaalkerk
Torentype	Geveltoren

3.5.2. Beschrijving van de cultuurhistorische waarde

De Sint-Lambertuskerk is gelegen op een lichte verhevenheid op de hoek van de Richard Caluwaertsstraat en de Desiré Van Hoomissenstraat. Dit classicistisch zaalkerkje uit 1778-1779 met een ingebouwde laatgotische westtoren is omringd door een ommuurd kerkhof.

Historiek

Door zijn verheven ligging troont het classicistische zaalkerkje als het ware te midden van het eertijds economisch zeer bedrijvige Eikevliet, een gehucht van Hingene dat ontstond door zijn specifieke ligging aan een meander van de Vliet. Deze enigszins geïsoleerde woonkern bezat van oudsher een eigen kapel die onder meer na de godsdienstperikelen van de 16de eeuw werd heropgebouwd. De huidige kerk dateert van de periode 1778-1779, maar behield zijn laatgotische toren. Het gaaf bewaarde ensemble bestaat uit een sober classicistisch zaalkerkje met de traditionele inplanting van het kerkhof rondom de kerk.

De oude kapel van Eikevliet werd vernield tijdens de godsdiensttroebelen van de 16de eeuw en werd kort nadien heropgebouwd. Na de afbraak van de kapel startte de bouw van de huidige Sint-Lambertuskerk op kosten van de abdij van Affligem, die de plaatselijke tienden ontving. De eerstesteenlegging vond plaats op 5 juni 1778, de inwijding van de kerk op 7 oktober 1779. In 1876 werd een sacristie opgetrokken naast het koor, naar ontwerp uit 1874 van Leonard Blomme (1840-1918). In 1842 volgde de erkenning als parochie die afhankelijk was van Puurs.

De buitengevels van de kerk werden in 2000 grondig gerenoveerd. In 2008 werd de restauratie van het interieur beëindigd.

Beschrijving

De georiënteerde zaalkerk heeft een ingebouwde laatgotische westtoren, een schip van zes traveeën en een koor van één rechte travee en driezijdige sluiting. De sacristie bevindt zich ten zuiden van het koor. De Sint-Lambertuskerk is een baksteenbouw met talrijk ingewerkte grafstenen, afgedekt door een leien zadeldak.

De laatgotische vierkante toren uit circa 1500 telt vier geledingen op een zandstenen onderbouw en is bekroond met een leien tentdak. De toren is opgetrokken uit baksteen met verwerking van zandsteen voor de talrijke speklagen, hoekblokken en waterlijsten. In de twee bovengeledingen liggen de speklagen iets verder uit elkaar, wat mogelijk verwijst naar een latere aanpassing. De toegangsdeur tot de kerk is gevat in een tudorboogvormige, geprofileerde zandstenen omlijsting, waarboven zich een spitsboogvenster bevindt met neogotisch maaswerk in een kwarthol geprofileerde zandstenen omlijsting. De bovenste geledingen zijn voorzien van sobere spitsboogvensters en spitsboogvormige galmgaten. Op het plan van C.J. Everaert van 1792 telt het schip slechts vijf traveeën. De westelijke traveeën aan weerszijden van de toren (magazijn en doopkapel) zijn een uitbreiding van 1836. Het schip wordt gemarkeerd door eenvoudige pilasters waarvan het bepleisterd kapiteel is opgenomen in de eveneens bepleisterde en kwarthol geprofileerde daklijst. De steekboogvormige muuropeningen hebben een bepleisterde omlijsting met oren, neuten, druiplijst en sluitsteen. De overgang tussen het schip en het koor, met gelijkaardig uitzicht, deels gesloten en met een blind venster, gebeurt via een gebogen verbinding.

Interieur

Het bepleisterd en beschilderd interieur is overwelfd met een gedrukt tongewelf, onderbroken door beschilderde gordelbogen en pseudo-ribben, en steunend op een kroonlijst op rolwerkconsoles.

Mobilair

Schilderijen van de Vlaamse School, 17de eeuw: Jezus zegent de kinderen; Onze-Lieve-Vrouw en Kind; Heilige Antonius abt; Aanbidding der herders (de twee laatste voorlopig bewaard op zolder boven de school).

Beeldhouwkunst: Heilige Lambertus, 16de eeuw, gepolychromeerd hout; Jezus aan het kruis, 16de-17de eeuw, geschilderd hout (sacristie); Heilige Lambertus, eerste helft 18de eeuw, gepolychromeerd hout; Heilige Donatus, einde 18de eeuw - begin 19de eeuw, gepolychromeerd hout; medaillon Thomas van Aquino, 18de eeuw, eik.

Mobilair: noordelijk zijaltaar door Lanier van Gent, 1870, gemarmerd hout; 3 eiken biechtstoelen door Lodewijk Pauliart, 1852 en 1855; eiken preekstoel met voorstelling Onze-Lieve-Vrouw en Heilige Lambertus, aangekocht in 1812.[8]

17e eeuws Bremser – Van Peteghemorgel. Het in oorsprong vroege 17e eeuwse orgel, gebouwd door Jan Bremser, stond in de voormalige kerk van het Engelse klooster, en werd in 1779 wellicht daar verbouwd, vandaar "Predikheren Bornem, 1779" op de achterwand. Deze kerk werd circa 1840 afgebroken en vervangen door de huidige abdijkerk. Het Bremser-orgel zal verkocht zijn aan de kerk van Eikevliet en daar geplaatst zijn door Pierre Van Peteghem.

Herbestemd mobilair uit de kerk Wintam: 4 fluwelen stoelen op het hoogkoor

3.5.3. Architecturale mogelijkheden

De kerk is kleinschalig en éénbeukig en daarom is compartimentering van deze ruimte niet aan te raden. Aan weerszijden van het portaal aan de westelijke zijde is er aan de ene zijde een berging te vinden met toilet en aan de andere zijde een voormalige doopkapel die eveneens als bergplaats wordt gebruikt voor extra stoelen. In deze bergplaats staan nog een piëta en een schilderij.

De kerk is toegankelijk vanaf de straat via een trap, wat het moeilijk maakt voor personen met een beperking. Men moet met de rolstoel een deel over het kerkhof gaan om tot bij de ingang van de kerk te komen waar een drempelhulp is geplaatst.

[8] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: *Parochiekerk Sint-Lambertus* [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/2026 (geraadpleegd op 5 juni 2018).

Zicht op schip en koor in oostelijke richting

Zicht op schip en orgel in westelijke richting

3.5.4. Bouwfysische toestand

De buitengevels van de kerk werden in 2000 grondig gerenoveerd. In 2008 werd de restauratie van het interieur beëindigd. De kerk is structureel in orde.

Een gedetailleerd inspectierapport van Monumentenwacht van 10/06/2014 is beschikbaar. Belangrijke aandachtspunten hierbij zijn het duurzaam onderhoud van de dakgoten, het schrijnwerk en ijzerwerk. De bomen in de nabijheid van de kerk dienen op tijd gesnoeid te worden.

Op korte termijn is het noodzakelijk om aandacht te vestigen op verzakte grafzerken en de bevestigingsdopjes van enkele grafzerken terug te plaatsen. De bestrating dien vervangen te worden door één met een betere drainage. Beschadigde glaspanelen moeten vervangen worden en bepaalde ijzerwerken ontroest. De hemelwaterafvoer van het oostelijke dak moet aangesloten worden op de riolering.

Op lange termijn dient de beschadigde leidbedaking hersteld te worden. De hemelwaterafvoeren moeten vervangen worden door zinken exemplaren en voorzien van controleputjes. De condensgoten en -afvoeren dienen aangepast te worden en de stopverf van de voorzetbeglazing vernieuwd. Het dak en de zolderruimte moeten verlucht worden door het plaatsen van monnikskapjes in de bedaking.

Open streetmap Sint-Lambertuskerk.

Orthofoto Sint-Lambertuskerk.

3.5.5. Situering van het gebouw in zijn ruimtelijke omgeving

De Sint-Lambertuskerk is gelegen lans de hoofdstraat van Eikevliet. Er is een bushalte voor de kerk.

Rondom de kerk is een ommuurd kerkhof gelegen dat samen met de kerk beschermd is als monument. Er zijn meerdere grafzerken aanwezig tegen de zijgevel van de kerk. Veelal van pastoors en prominente families uit Eikevliet. Daarnaast ook nog een Heilig Hartbeeld uit 1928 en een kleine kapel nabij de kerk.

Ten noorden van de kerk bevindt zich de pastorij van Eikevliet naar een ontwerp van F. Drossaert uit 1847. De pastorij is sinds 1998 in particulier bezit.

In Eikevliet zijn zeer weinig handelszaken of horeca te vinden. Op wandelafstand is de Vliet gelegen die de grens vormt met Eikse Amer in Puurs en zijn verschillende bossen rondom Eikevliet bereikbaar. Achter de kerk staat een kastanjeboom die werd opgenomen in de inventaris houtige beplantingen met erfgoedwaarde.

3.5.6. Beschrijving van het actueel gebruik en de actuele functie

	Eenheden en frequentie	
Aantal vieringen 2024	47	
Aantal kerkgangers weekend	20 deelnemers	
Aantal doopvieringen 2024	5	1 – 10 / jaar
Aantal Huwelijksviering 2024	2	1 – 10 / jaar
Aantal uitvaarten 2024	1	1 – 21 / jaar
Aantal andere activiteiten	10	

De kerk is alle zondagen geopend (toerisme, bezinning)

Enkele gemeenschapsvormende activiteiten en concerten (fanfare, orgel, Muziek bij de Vliet, …)

4. NAAR EEN TOEKOMSTVISIE

4.1. Onderbouwde visie op het toekomstig gebruik en de toekomstige functie

Op vraag van de Vlaamse regering vaardigden de Vlaamse bisschoppen op 8 november 2012 een document uit met richtlijnen voor het gebruik van parochiekerken. Naast richtlijnen werden er ook enkele definities vastgelegd om het toekomstig traject van de parochiekerken duidelijk te maken.

Dankzij deze definities kunnen zowel de kerkbesturen, bisdommen, de parochiegemeenschap en de gemeentelijke overheid op een eenduidige manier communiceren over een kerkgebouw. Deze definities worden sedertdien in heel Vlaanderen gebruikt als de gangbare definities wanneer er een kerkenplan wordt opgesteld.[9]

4.2. Definities

Valorisatie: Bestaande initiatieven die op een respectvolle manier de betekenis van het kerkgebouw versterken worden aangemoedigd. Dit kan gaan om éénmalige activiteiten zoals tijdelijke tentoonstellingen, concerten, voordrachten, kunsthistorische rondleidingen, etc., terwijl de kerk hoofdzakelijk voor de liturgie wordt gebruikt.

Nevenbestemming: Naast de liturgie krijgt de kerk ook nog een andere functie. Daarin wordt een onderscheid gemaakt tussen multifunctioneel gebruikt en gedeeld gebruik:

- Multifunctioneel gebruik: Dit is nevenbestemming in de tijd. Het kerkgebouw kan buiten de uren van de religieuze activiteiten door andere instanties gebruikt worden.
- Gedeeld gebruik: Het kerkgebouw wordt architecturaal heringericht zodanig dat er een compartimentering ontstaat, waarbij de religieuze activiteiten niet gehinderd worden door andere activiteiten die eventueel tegelijkertijd kunnen doorgaan.

Herbestemming: De kerk wordt definitief aan de eredienst onttrokken volgens een kerkrechtelijke procedure en krijgt een geheel nieuwe functie. Enkel de verantwoordelijke bisschop kan een definitieve onttrekking aan de eredienst beslissen.

Medegebruik: De kerk wordt ter beschikking gesteld voor de religieuze activiteiten van andere katholieke gemeenschappen of andere erkende christelijke geloofsgemeenschappen.

[9] Richtlijnen van de Vlaamse bisschoppen voor het gebruik van de parochiekerken, 2012; https://www.crkc.be/gebruik-kerkgebouwen

4.3. Overzicht van het toekomstig gebruik van de kerken in Bornem

Wanneer men overgaat tot valorisatie, medegebruik, nevenbestemming of herbestemming is een evenwicht tussen de belangen van de bestuurlijke en kerkelijke overheden belangrijk. Bij een herbestemming is het uiteindelijk de bisschop die beslist of de kerk mag gebruikt worden voor andere activiteiten dan de eredienst. De federale overheid zal de desaffectatie uiteindelijk bekrachtigen.[10]

Hieronder volgt een overzicht van de geactualiseerde visie op het toekomstig gebruik van de kerkgebouwen in de gemeente Bornem. Ze definiëren het toekomstig gebruik, maar nog geen concrete activiteiten die zullen plaatsvinden in de kerk of nieuwe invullingen van het gebouw. Deze zullen in een volgende fase duidelijker worden (cfr. infra.).

Deelgemeente en wijk	**Kerk**	**Toekomstvisie**
Bornem	O.L.V. en Sint-Leodegarius	Nevenbestemming
Abdijkerk	Sint-Bernardus	Valorisatie
Mariekerke	O.L.V. ten Hemelopgenomen	Nevenbestemming (gerealiseerd)
Hingene	Sint-Stefaan	Nevenbestemming
Eikevliet	Sint-Lambertus	Nevenbestemming

Bornem

De kerk Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Leodegarius blijft in gebruik voor de eredienst. Daarnaast krijgt de kerk een nevenbestemming als (1) les- en concertruimte voor de muziekacademie en andere kunsten, en krijgt ze een (2) museale en toeristische functie. Bijkomend kan de ruimte door de naastliggende school gebruikt worden voor activiteiten.

De concretisering van de nevenbestemming wordt verder onderzocht, waarbij de museale en toeristische functie meer concreet uitgewerkt worden in het huidig meerjarenplan.

Abdijkerk

De abdijkerk Sint-Bernardus blijft in gebruik voor de eredienst en wordt in de pastorale zone Klein-Brabant als 'zondagskerk' gebruikt waarbij het zwaartepunt op de liturgie komt te liggen. Als valorisatie wordt de kerk occasioneel gebruikt voor concerten, tentoonstellingen, voordrachten en wordt ze samen met de abdij opgenomen in de toeristische ontsluiting.

Mariekerke

De kerk Onze-Lieve-Vrouw ten Hemelopgenomen blijft in gebruik voor de eredienst. Daarnaast heeft ze als nevenbestemming het gebruik als repetitieruimte, opnamestudio en concertruimte voor Casco Phil gekregen.

Hingene

De Sint-Stefaankerk blijft in gebruik voor de eredienst en de restauratie van de oude kerk wordt verder onderzocht.

Eikevliet

De Sint-Lambertuskerk blijft in gebruik voor de eredienst. De restauratie van het 17e eeuwse Bremser-Van Peteghem-orgel wordt onderzocht. De restauratie zal een belangrijk aspect vormen in het kader van de mogelijke nevenbestemmingen van de kerk.

[10] Ibid.

4.4. Pastorale toekomstvisie

De parochie Onze-Lieve-Vrouw aan de Schelde te Bornem, maakt samen met de parochie St.Pieter te Puurs-Sint-Amands deel uit van de Pastorale Zone Kerk Klein-Brabant, per bisschoppelijk decreet opgericht op 19 november 2022.

De visie en missie van Kerk Klein-Brabant vindt u op www.kerkkleinbrabant.be

De kerkenbeleidsplannen van beide gemeentes, en de aanbevelingen daarin, moeten worden bezien vanuit die ene Pastorale Zone Kerk Klein-Brabant. Belangrijk is de status te vernoemen van de twee kerken (de abdijkerk te Bornem en de kerk van O.L.Vrouw ten Traan te Kalfort, Puurs-Sint-Amands) die werden aangeduid als plaatsen voor de *zondagsgemeenschap,* waar de Eucharistievieringen in het weekend doorgaan en waar de volledige pastoraal in allerlei activiteiten gestalte krijgt. Hierbij blijft valorisatie van de gebouwen mogelijk.

Daarnaast zijn er drie titulaire kerken, die niet in aanmerking kunnen komen voor een eventuele herbestemming, maar waar er naast het blijvend gebruik voor de eredienst, de mogelijkheid bestaat tot valorisatie en nevenbestemming. Het betreft de O.L.Vrouw en H.Leodegarius te Bornem, de St.-Pieter te Puurs en de H.Amandus te Sint-Amands.

De andere kerken van onze Pastorale Zone worden per geval bekeken naar intensiteit van gebruik en vitaliteit van de plaatselijke geloofsgemeenschap om te bepalen of er in de loop van de tijd een herbestemming kan worden gegeven als er geen nevenbestemming wordt gevonden.

In de voorbije jaren werden in de gemeente Bornem de kerken van Sint-Vincentius te Branst, Sint-Anna te Weert en Sint-Margaretha te Wintam aan de eredienst onttrokken. In de gemeente Puurs-Sint-Amands zijn dat de Sint-Carolus te Ruisbroek en Sint-Stefaan te Lippelo. Zowel voor de leefgemeenschap als voor de geloofsgemeenschap zijn dit zeer pijnlijke ervaringen. Er mag niet al te licht overheen gestapt worden.

Alhoewel we reeds decennia lang een neergang zien van de gelovige praxis in Vlaanderen, merken we sinds een paar jaar in onze Pastorale Zone een vertraging van dit proces en op sommige vlakken zien we zelfs een (weliswaar nog kleine) heropleving en het ontstaan van nieuwe initiatieven op vlak van geloof, vieren en kerk-zijn.

De zoneploeg is zowel de kerkfabriek O.L.Vrouw aan de Schelde als de gemeente Bornem zeer erkentelijk voor de faciliteiten die zijn gecreëerd in de abdijkerk waardoor de vele activiteiten daar plaats kunnen vinden in de beste omstandigheden. Ook alle onderhoudswerken en de energiebesparende maatregelen inzake verlichting door LED dragen bij tot een betere ‘beleving’ en sfeer in de kerken. De zorg voor het erfgoed en de ontsluiting ervan voor cultuur en toerisme verdienen onze blijvende aandacht. Onze kerken worden door gelovigen en bezoekers telkens weer ervaren als bijzondere plekken van schoonheid en cultuur, van verstilling en beleving, van geschiedenis die tot leven komt, als een (vaak letterlijk) open deur naar geloof, hoop en liefde. De orgelcultuur in de gemeente Bornem verdient zeker een aparte vermelding, want de ontsluiting van het materieel erfgoed (waaronder ook het onderhoud en de restauratie van orgels) en het immaterieel erfgoed (zoals de kerkmuziek) dragen bij tot een grote bewustwording van de waarde ervan voor onze Vlaamse cultuur. Met goede afspraken tot het gebruik en de reservatie van deze gebouwen, zorgen we voor een maximaal en optimaal gebruik van deze ruimtes die ten dienste staan van de (geloofs-)gemeenschap. We spreken de hoop uit dat we op dit pad samen verder mogen gaan.

4.5. BESLUIT

De vele kerkgebouwen in Bornem, het verminderd aantal kerkgangers en de dure onderhoudskosten verplichten het kerkbestuur en de gemeentelijke overheid om na te denken over het gebruik van deze kerkgebouwen op lange termijn. Op die manier wordt er geanticipeerd op de toekomstige invulling van het kerkgebouw in een veranderende context.

Daarnaast is er goed nagedacht over een duidelijke verankering van de pastorale werking en de continuïteit van de liturgie in de abdijkerk als liturgisch centrum voor de zone Pastorale Zone Kerk Klein-Brabant.

Zo'n langetermijnvisie kan enkel worden onderbouwd door een grondige analyse van zowel de kerkgebouwen op zich, als van het huidige en toekomstige gebruik ervan. Dit kerkenbeleidsplan geeft een analyse per kerkgebouw. Ook wordt er in een participatief traject de noden van de lokale gemeenschap verder bekeken.

In tussentijd nemen alle partners hun verantwoordelijkheid inzake het nodige onderhoud van de kerkgebouwen.

Alle betrokken partijen engageren zich om naar aanleiding van een regelmatig overleg tussen het kerkbestuur en gemeente na te gaan of het plan nog actueel is en of wijzigingen noodzakelijk zijn. Indien er wijzigingen moeten aangebracht worden aan het kerkenbeleidsplan, worden deze opgenomen in een addendum na goedkeuring door de bisschop van het aartsbisdom Mechelen-Brussel en door de gemeenteraad van Bornem.

4.6. Bronnen

Literatuur:

BOURGEOIS, G., Beleidsnota Onroerend Erfgoed 2009-2014, Vlaamse Overheid, november 2009.

CROKET, B. et ali , 'Binnenkijken in de kerken van Klein-Brabant: vroeger en nu', Jaarboek van de Vereniging voor Heemkunde Klein-Brabant vzw, 52e jaargang, 2017, 398 p.

MGR. LEON LEMMENS, *"De kracht van het Evangelie, IJkpunten voor de pastorale zones"*, Halewijn, 2013.

Richtlijnen van de Vlaamse bisschoppen voor het gebruik van de parochiekerken, 2012.

Webpagina's:

https://www.crkc.be/gebruik-kerkgebouwen

https://inventaris.onroerenderfgoed.be/